

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Ioannis Tollenarii Brvgensis e Soc. Iesv Specvlvm
Vanitatis Sive Ecclesiastes Solvta Ligataq. Oratione
Dilvcidatvs**

Tollenaer, Jean de

Antverpiæ, 1635

Prosa Exegesis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68633](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68633)

*Nec rotia nostris orta tartareo specu
 Posuere cunas seculis.
 Dudum impiatis lurida partus stygis
 Affluit auras pestibus.
 Vt prima genitrix tradidit lucis inbar;
 Nox insimul scelerum irruit,
 Auri cupido cæca, bifrontes doli,
 Luor secundis anxius,
 Nutrix Enyis ira, lymphatus furor,
 Eruca luxus borrei,
 Et cura mordens dente tabifico fibras;
 Et sæda morborum lues.
 Sed ista culpa turba, non vita comes,
 Æqueua seclis omnibus.
 Dies requiris aureo sæclo pares?
 Sectare mores aureos.*

PROSA EXEGESIS.

QVAERUNT plerique interpretum, quâ ratione ver-
 sus hic cum præcedentibus cohæreat. Ego verò ne-
 que anxie me torquebo, neque tamen nihil omnino ad-
 feram. Sed si omnium ac singulorum inter se versuum in
 hoc libro Sapientis assignanda connexio est (quam-
 quam quid attinet in promptuario moralium præce-
 ptorum tam religiosè nexum vrgere?) hæc esse poterit
 non incongrua: quòd cum dixerit versu præcedenti,
 iram in sinu stulti requiescere, quod ita exposuimus, vt
 iræ stultitiam inter cetera in eo consistere doceremus,
 quòd sæpè nullâ probabili ratione excandescat, vt nec
 iratis quidem satis exploratum sit quâ de causâ irascan-
 tur: nunc huius stultitiæ specimen aliquod subiiciat in
 iis qui temporibus suis irascuntur, ac de iis assiduas

K k k

texunt

texunt querelas, quasi vitium aliquod iis insit, aut quasi diuina prouidentia non æqualiter quouis tempore bona malæ dispenderit. Non incongrua videtur hæc expositio, ratioque necendi; proximeque ad eam accedit, quam tradit eruditissimus noster Pineda, & ex parte Moringus. Stulta, inquam, est hæc indignatio, *stulta huiusmodi interrogatio*: tum quia falso nititur & futili fundamento, tum quia vitia potius nostra, quam tempora in crimen vocanda sunt.

Vide Pinedam hoc loco.

Falsum itaque imprimis est ac futile, priora tempora fuisse meliora. Nemo enim nouas esse dixerit & inusitatas horum temporum calamitates, nisi qui in historiarum monumentis hospes sit atque peregrinus. Et quid omnino hinc homini potest esse nouum, nisi ipse nouus sit ac nouitius in rebus humanis. Prudenter illud Crantor idemtidem vsurpabat: *Heu me! quid heu me! Humana perpessi sumus*. Sed tamen infelicissimum, inquiet aliquis, hoc nostrum est æuum. Vetus ista cantio est. Quod vnquam fuit tempus, quod non teneris infirmisque mentibus displicuerit? Idem suo tempore decantatum ostendit Ecclesiastes, idem aui atque dixerunt, idem dicturi sunt & nepotes. Insitum hoc nimirum à natura est humano ingenio, vt præsentia magis expendat; & læta præteriens, ad tristia potius oculos conuertat. Vt musca & eiusmodi insecta læuibus politisque locis non diu insident, sed scabris potius ac fœdis adhærescunt; sic querula ista mens meliorem sortem leuiter transuolat, asperam non diiungit. Tractat idemtidem, inspicit, expendit, & maiora veris opinione metuque comminiscitur. Atque vt amantes in suâ dominâ numquam non inueniunt, cur eximiam illam ante omnes habeant; sic dolentes, in suo luctu.

Iniqua est de temporibus nostris querula.

Vide Lips. lib. 2. de Constant. cap. 20.

Sed

Sed age, ducamus orationem per quædam præcipua
 malorum capita. Nihil est quod in oculos nostros in-
 currat magis, quàm præsentium bellorum calamitas: &
 quidem tanta, vt in bellonati & enutriti, assiduo tamen Bella omni
 tempore
 fuerunt.
 armorum terrore panè exanimemur? Quid ergo? nul-
 lâne apud priscos bella? quinimò cum nato orbe nata
 esse non ignoramus, nec finem acceptura nisi cum illo:
 ac tanta quidem, tamque horribilia, vt ludus ac iocus
 hæc nostra censerî possint, si cum priscis illis conferan-
 tur. Obeamus paulisper, si placet, nationes exteras (nam
 Belgium nostrum, totis quingentis annis, vix breuibus
 interuallis respirasse, parum est) electum inprimis à Deo
 populum contemplemur. Quantum hic ab Ægyptiacâ
 centum quinquaginta annorum tyrannide, quantum in
 illo septuaginta annorum apud Babylonios & Assyrios
 exilio sit perpeffus, cuiuslibet è diuinis Litteris haurire
 promptum est: ad extrema eius, tamquam ad funebres Antiqua
 bellorum
 calamita-
 ces.
 gentis exequias, accedo. Dico, non totis septem annis
 (præter innumeros qui fame, exilio, miseris confecti
 sunt) partim ciuili, partim externo bello extincta esse
 duodecies centena & quadraginta hominum millia. Ra-
 tiones subduxit Iosephus. Descendamus in Græciam,
 quam Plutarchus ita perpetuis bellorum cladibus ex-
 haustam scribit, vt vniuersam affirmet suo æuo non fuis-
 se conficiendis tribus millibus militum. Iam Romanos
 & Italiam perlustremus. Vnum bellum Punicum se-
 cundum in solis Italiâ, Siciliâ, Hispaniâ, non totis annis
 septemdecim supra quindecies centena hominum mil-
 lia consumpsit. Et quid bella recenseo plurium auspicio
 gesta? Vnus ecce C. Cæsar (ô pestem perniciemque ge-
 neris humani!) fatetur, & quidem glorians, vndecies
 centena & nonaginta duo millia hominum diuersis à se
 præ-

Vide Lips.
 lib. 2. de
 Constant.
 c. 21. 22.
 & 23.
 Plutarchus
 de Defectu
 oraculorû.

præliis occisa; atque ita, ut non veniat in rationem strages civilium bellorum. Quo tamen maior etiam hac parte ille Magnus, qui in delubro Mineruæ inscripsit, fusa à se, fugata, occisa, in deditionem accepta hominum vicies semel centena octoginta tria millia. Quid dicam, paucos Iberos, aorum nostrorum memoriâ in vastas illas ac novas Mexicani ac Peruani orbis terras delatos, amplissimis illis regionibus pænè solitudinem intulisse? Mens stupet, hæret lingua, dum hæc commemoro: & video nostra omnia, si cum illis conferantur, non aliud esse quàm palearum casta, ut Lipsius ex Comico, aut gurguliunculos minutos.

*Seruitus
apud an-
tiquos.*

Quid si nunc ad cumulum reliquarum calamitatum crudelem seruitutis legem adiecero, quâ nihil in veterum bellis fuit acerbius? Homines ingenuos, nobiles, pueros, feminas, virgines abripiebat victor: & quis scit, an in æternam seruitutem? certè seruitutem, quam Iure Burgundico Belgicæque vetitam, tamquam Christianis indignam, nihil miror.

Pergo nunc ad reliqua temporis nostri mala. Dolemus Belgicam nostram totis his decem annis vix à contagione pestis immunem fuisse. Fateor, triste malum est. Sed num toto decennio triginta aut quadraginta hominum millia consumpsit? Atqui in vnâ Iudæâ pestis sub Dauide Rege vnus diei spatio septuaginta millia confecit. Sub Gallo autem & Volusiano Imperatoribus pestis ab Æthiopiâ exoriens omnes Romanas prouincias per quindecim annos continuos incredibiliter exhaust. Sæuior tamen illa, & impete maior, quæ Byzantijs finitimisque locis grassata est Iustiniano Principe, cuius vis tanta, ut in singulos dies quinque millia funerum daret, interdum etiam decem: omitto alia nihilo his inferiora.

Iam

*2. R. 8. 24.
Pestis olim
sauius grassata.
Vide Lipf.
libro 1. de
Constant.
8. 23.*

Iam quod ad annonæ caritatem attinet, perpetua hæc æui nostri querela est. Sed nōne ridicula videatur, si cum præcis sæculis comparetur? Certè sub Honorio Imperatore Romæ tanta caritas & raritas omnis annonæ fuit, ut homines hominibus iam imminerent, & in circo palàm audita fit illa vox: Pone pretium humanæ carni. In totâ Italiâ, vastantibus eam Gothis, iterum tanta, ut in solo Piceno quinquaginta hominum millia fame perierint: & passim in vsum ciborum versæ sint non carnes solùm humanæ, sed humana excrementa.

*Fames olim
quàm nunc
maior.
Lipf. ibid.*

Dicet aliquis fortasse: Si tam horrendis calamitatibus memoriæ consignata sunt antiqua sæcula, quænam est ergo ætas illa aurea, tot Poëtarum encomiis celebrata? Hic ego primùm illud reponam, nihil esse cur illis inuideamus, quos Poëtarum licentia mendacio felices facit. Quemadmodum enim fabulosa fuit illa ætas, ita fabulosa felicitas. Quid quòd Pherecrates apud Athenæum talem describit auream ætatem, qualem Mahometes suorum beatitudinem, ut homine liberali prorsus indigna sit? tota enim ad coquinam & ventris ingluuiem refertur. Ibi, inquit, plena Pluto omnia: ibi nigri iuris flumina, & in iis tuceta bullientia loco ostreorum, piscesque conditi natabant: ibi turdi benè cocti circum ora volabant, & supplices edi rogabant. Sed demus, his fabulis veram voluptatum ac deliciarum affluentiam significari; an idcirco aurea dicenda erunt hæc sæcula? Quid enim in his omnibus homini ad æterna nato expetendum? quid illâ cælesti mente ac diuinitatis capace dignum? Brutorum est ista felicitas, & ad Æsopicum releganda sæculum. Illud aureum Christianis est sæculum, quo virtus floret, quo

*Ætas au-
rea Poëta-
rum.
Athenæus.*

*Ætas au-
rea Chri-
stianorum.*

iustitia principatum obtinet, quo non Saturnus aliquis, sed verus Deus regnat, & cordis nostri solio ponitur: ibi ius dicit circumstantibus vndique & ad nutum obsequentibus animæ nostræ facultatibus: ibi tam inferiores quàm superiores animæ vires sic ad se rapit, vt nulla resideat rationem inter sensumque dimissio: ibi affectus omnes nihil iam carni pecoriq̃ue affine sapientes longè solidiori pabulo longèq̃ue diuiniore delectat.

Ætas nostrâ maioris delicia.

Et hæc quidem à me sic disputantur, quasi omnes aurea illa Poëtarum ætas protulerit voluptates, hæc autem ad penuriam rerum omnium nos redegerit. Sed profectò, si operæ pretium me facturum sperarem, facile docerem, priscâ illâ ætate rusticas exstitisse delicias, brutasq̃ue voluptates, nunc autem politiori æuo, ac politioribus hominum ingeniis, etiam exquisitissimas delicias lectissimasq̃ue voluptates fastidiri: adeò vt si ex merito ætatibus nomina imponimus, hæc nostra aurea Regiaq̃ue, illa verò Poëtarum lutea rusticaq̃ue vocari possit.

Natalis Comes l. 2. Mytholog. c. 1. Ætas aurea olim nihil aliud quàm Resp. bonè constituta.

Quare peritiores Mythologi repudiatis his nugis, nihil aliud auream ætatem esse volunt, quàm Rempubl. optimis legibus & institutis ad omnem virtutem conformatam, in quâ reluceat morum candor, in quâ vigeat legum obseruantia, in quâ pax floreat ac libertas, in quâ lepores cum canibus, agni cum lupis, id est probi cum improbis, legum præsidio tuti, impunè versentur. Videamus nunc igitur, quàm sancta, quàmque illibata fuerit olim ætas aurea, ad quam hæc fæcè temporum nostrorum tantopere suspiramus. Duo potissimum tempora reperio, quibus præcipuè ætatis aureæ decus possit adscribi: alterum ante vniuersalem mundi

cata-

cataclysmum, alterum reparato iam mundo habitabili, circa regnum Saturni. Quis potest maior vitæ sanctitas morumque innocentia excogitari, quam in primis illis humani generis progenitoribus? Quò enim propius aberant ab omnis innocentiae fonte Deo, eò minus terrenæ facis & contagionis in eorum mores irrepsit: & tamen ab ipsis mundi incunabulis Caini posteritas, semper carni rebusque terrenis immerfa, Deum in postremis habuit. Quinimò ipsis etiam Sethi posteris, circa Enoch tempore, cum Caini progenie matrimonio iunctis, superstitite etiam tum per trècentos annos Adamo, Dei que nunc bonitatem ac beneficia, nunc maiestatem ac terrorem frustra inculcante, tanta morum corruptela vniuersum hominum genus inuasit; vt tandem pertæsus tot scelerum ac flagitiorum Deus, in has voces eruperit: *Pœnitete me fecisse eos.* nec alios inuenerit dignos, quos à communi generis humani internecone eximeret, præter exiguam Noë familiam. Vbi nunc ille morum candor? vbi aureæ ætatis decor?

Alterum tempus, quod & plerique aureæ ætati assignant, est regnum Saturni. Sed quo pacto aurea illa ætas vocari potest, cum eo ipso tempore tum à Sarug Abrahæ proauo, tum maximè à Belo superbissimo Assyriorum Rege, inuectum sit in orbem, in despectum veri summi que Numinis, infandum scelus idololatriæ, nec ita multò post apud Græcos infelici contagione propagatum? Quid autem flagitij hic veri Dei contemptus in orbem non inuexit? Audite Apostolum hac de re accuratissimè differentem, & eos grauissimè accusantem, qui cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt; sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Mutauerunt enim

Ætas aurea sub Adamo virtutibus non caruit.

Genes. 6, 7.

Ætas aurea sub Saturno omnibus vitiis inquinatissima. Vide Salianum Tomo 1. Annual.

Rom. 1, 21.

enim gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Sed quæ merces huius tantæ impietatis? Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, & in reprobum sensum; repletos omni iniquitate, malitiâ, fornicatione, auaritiâ, nequitiâ, plenos inuidiâ, homicidio, contentione, dolo, & quæ plura ibidem enumerat. Sed omnis supplicij instar est quod præmittit: Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumelios afficiant corpora sua in semetipsis, subiungens abominanda Sodomitarum flagitia. Vultis huius rei non obscura documenta? Dabo ex vniuerso Laërtio Philosophos nonnullos, quos tamquam virtutis ac sapientiæ specimen suis proponit antiquitas. Periander, inquit, Ceteâ matrem suâ propriâ abusus est: Socrati Alcibiades in deliciis fuit: Theodorus ait, sapientem publicè & absque pudore cum scortis congressurum: Plato non vnius scorti amore captus fuisse notatur: Aristoteles Hermiæ concubinam amauit, eique sacrificauit: Demetrius Phalereus à Cleone turpiter passus est: Diogenes & Zeno communes in Republicâ uxores statuebant. Omitto cetera infandæ Veneris mancipia. I nunc, & aureæ ætatis mores in immensum extolle; & sanctum crede, quidquid antiquitatis caractere signatur. Certe nec virtus nec vitium temporibus alligantur. Fastidientium est ista querela, quorum animus cum in nullâ re acquiescat, res præsentis ac tempora culpât, cum se potius vitamque debeat ad conscientiæ tribunal vocare. Stultum etiam est, virtutum ac vitiorum causas in temporum vices aut astrorum motus referre, quorum imperio ac ditioni minimè obnoxium est humanum arbitrium. Denique quæuis tempora bona sunt, sed

Laërt. va-
riis locis.

sed benè videntibus: & aurèam ætatem aurei reducunt mores. Itaque damnatâ hac de temporum diuersitate querelâ (cùm omni tempore bona promiscuè ac mala proueniant) res ipsas nos potiùs attendere iubet Ecclesiastes, tribus proximis Sectionibus docens, quid boni potissimùm optandum sit, & quomodo animus lætis tristibusque sit aptandus.

SECTIO VNDECIMA.

ECCLESIASTES.

VERS. 12. Vtilior est sapientia cum diuitiis, & magis prodest videntibus Solem.

13. Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia. hoc autem plus habet eruditio & sapientia, quòd vitam tribuunt possessori suo.

METRICA PARAPHRASIS.

DIVA quæ fines regis Antiatum,
Quam colit vasti domitor profundi,
Quæ rota mundum volucris citato
Turbine versas;

Nil agis, firmum quoties minaci
Territas robur sapientis arcu, aut
Mentis excelsæ clypeo proteruâ
Fronte duellas.

Ille ceu rupes maris Adriani
Temnit imbelles Aquilonis iras,
Temnit vndosæ Thetidis furores
Spumea tela.